

JEK LONDONNING “MARTIN IDEN” ASARIDA FRAZEOLOGIZMLAR ORQALI IFODALANGAN KOGNITIV KONSEPTLAR

<https://doi.org/10.70728/phil.v05.i04.085>

O‘rozova Nigora Toshmurodovna
nigoraorozova73@gmail.com
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada Jek Londonning “*Martin Iden*” romanida qo‘llangan frazeologizmlar kognitiv lingvistika nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Asarda uchraydigan frazeologik birliklar orqali ifodalangan asosiy kognitiv konseptlar - kurash, mehnat, orzu, muvaffaqiyat, yolg‘izlik, begonalashuv hamda bilim konseptlari aniqlanadi va izohlanadi. Maqola natijalari frazeologiya, kognitiv tilshunoslik va badiiy matn tahlili bilan shug‘ullanuvchi tadqiqotchilar uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: frazeologizm, kognitiv konsept, kognitiv lingvistika, badiiy matn, Jek London, *Martin Iden*, obrazlilik, individualizm, Amerika orzusi, til va tafakkur

COGNITIVE CONCEPTS EXPRESSED THROUGH PHRASEOLOGISMS IN JACK LONDON’S WORK “MARTIN IDEN”

Urozova Nigora Toshmurodovna
nigoraorozova73@gmail.com
Samarkand Institute of Economics and Service

Abstract: This article analyzes the phraseological units used in Jack London’s novel “*Martin Eden*” from the perspective of cognitive linguistics. The study identifies and interprets the main cognitive concepts expressed through phraseological expressions, such as struggle, labor, dream, success, loneliness, alienation, and knowledge. Special attention is paid to the semantic and conceptual functions of phraseological units in the literary text, as well as their role in revealing the protagonist’s inner world and the author’s worldview. The results of the study are of theoretical and practical significance for research in phraseology, cognitive linguistics, and literary text analysis.

Keywords: phraseological units, cognitive concept, cognitive linguistics, literary text, Jack London, *Martin Eden*, imagery, individualism, American Dream, language and cognition

Badiiy adabiyot tilining muhim qatlamlaridan biri frazeologizmlardir. Frazeologizmlar nafaqat obrazlilik va ekspressivlikni ta'minlaydi, balki muallif dunyoqarashi, qahramonlarning ichki kechinmalari hamda muayyan madaniyatga xos kognitiv konseptlarni ifodalashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Jek Londonning *"Martin Iden"* romani inson shaxsiyati, ijtimoiy tabaqalanish, mehnat, muvaffaqiyat va individualizm g'oyalarini chuqur yoritgan asar sifatida frazeologik birliklarga boydir. Ushbu maqolada asarda qo'llangan frazeologizmlar orqali ifodalangan asosiy kognitiv konseptlar tahlil qilinadi.

Kognitiv lingvistika va frazeologizmlar.

Kognitiv lingvistika tilni inson tafakkuri bilan uzviy bog'liq hodisa sifatida talqin qiladi. Kognitiv konseptlar inson ongida shakllangan bilimlar, tasavvurlar va qadriyatlar majmuasidir. Frazeologizmlar esa ushbu konseptlarning barqaror, obrazli va madaniy jihatdan kodlangan shaklda namoyon bo'lishiga xizmat qiladi. Shu sababli badiiy matndagi frazeologik birliklarni tahlil qilish orqali muallif ifodalamoqchi bo'lgan konseptual mazmunni ochish mumkin.

"Kurash" va *"mehnat"* konsepti. *Martin Iden* romanining markaziy kognitiv konseptlaridan biri - KURASH konseptidir. Martinning hayoti doimiy ichki va tashqi kurashda kechadi. Asarda uchraydigan *"to fight an uphill battle"*, *"to struggle for existence"*, *"to work one's fingers to the bone"* kabi frazeologizmlar insonning hayotda o'z o'rnini topish yo'lidagi mashaqqatli mehnatini ifodalaydi. Bu birliklar orqali mehnat nafaqat jismoniy faoliyat, balki ma'naviy va intellektual o'sish vositasi sifatida konseptuallashtiriladi. *"Mehnat"* konsepti frazeologizmlar orqali romanda ifodalanishi. *"Mehnat"* konsepti romanda o'z-o'zini yaratish, intellektual mehnat va fidoyilik bilan chambarchas bog'liq.

1. Og'ir va tinimsiz mehnat- *to work one's fingers to the bone* (*haddan tashqari ko'p va og'ir mehnat qilish*).

Martinning kechayu kunduz yozishi va o'qishi ushbu frazeologizm mazmunini ochib beradi. *To toil day and night* - *tinimsiz mehnat qilish*

Bu birlik Martinning yozuvchilik yo'lidagi fidoyiligini ta'kidlaydi.

2. Intellektual mehnat - *to feed one's brain / mind* (*bilim bilan ongini boyitish*)

Martinning o'qishga bo'lgan chanqoqligi va bilim orqali o'zini o'zgartirishi ifodalanadi.

- *to burn the midnight oil* (*kechalari uxlamay ishlash yoki o'qish*)

Bu frazeologizm Martinning yozuvchilik yo'lidagi mashaqqatli mehnatini aniq tasvirlaydi.

3. Mehnat va qat'iyat natijasi - *to pay the price* (*maqsad yo'lida qurbonlik qilish*)

Martin mehnat evaziga sog'ligi, ijtimoiy aloqalari va ruhiy osoyishtaligidan voz kechadi.

Romanda "Kurash" va "Mehnat" konseptlari o'zaro chambarchas bog'langan holda namoyon bo'ladi. Kurash - harakatga undovchi kuch bo'lsa, mehnat - ushbu kurashning asosiy vositasidir. Frazeologizmlar orqali Jek London inson muvaffaqiyatga faqat tinimsiz mehnat va kurash orqali erishishi mumkin degan g'oyani konseptual darajada ifodalaydi.

"Orzu" va "muvaffaqiyat" konsepti. Asarda ORZU va MUVAFFAQIYAT konseptlari ham muhim o'rin egallaydi. Martinning yozuvchi bo'lish orzusi frazeologik birliklar orqali ideal darajaga ko'tariladi. *"To chase a dream", "to reach for the stars", "to make one's mark"* kabi iboralar qahramonning yuksak intilishlarini ifodalaydi. Ushbu frazeologizmlar muvaffaqiyatni uzoq va mashaqqatli yo'lining yakuni sifatida tasvirlab, amerika jamiyatiga xos "American Dream" konseptini ochib beradi.

"Yolg'izlik" va "begonalashuv" konsepti. Martinning jamiyatdan tobora begonalashuvi YOLG'IZLIK konsepti orqali ifodalanadi. *"To stand alone", "to feel out of place", "to be cut off from the world"* kabi frazeologizmlar qahramonning ichki bo'shligi va ruhiy iztiroblarini aks ettiradi. Bu konsept muvaffaqiyatga erishgandan keyin ham inson o'zini baxtli his qilmasligi mumkinligi haqidagi falsafiy g'oyani ochib beradi.

"Bilim" va "o'zini anglash" konsepti

Roman davomida Martinning kitob mutolaasi va o'z ustida ishlashi BILIM konsepti orqali ifodalanadi. *"To open one's eyes", "to feed one's mind", "to see the world in a new light"* kabi frazeologizmlar bilimning inson tafakkurini o'zgartiruvchi kuch ekanini ko'rsatadi. Bu birliklar orqali o'zini anglash jarayoni kognitiv va ruhiy transformatsiya sifatida talqin qilinadi.

Xulosa o'rnida aytish kerakki, Jek Londonning *"Martin Iden"* asarida qo'llangan frazeologizmlar chuqur kognitiv mazmunga ega bo'lib, asardagi asosiy g'oyalarni konseptual darajada yoritishga xizmat qiladi. Kurash, mehnat, orzu, muvaffaqiyat, yolg'izlik va bilim kabi konseptlar frazeologik birliklar orqali obrazli va ta'sirchan tarzda ifodalanadi. Ushbu tahlil frazeologizmlarning nafaqat til birliklari, balki inson tafakkurini aks ettiruvchi muhim kognitiv vosita ekanini yana bir bor tasdiqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. London J. Martin Eden. - New York: Macmillan Company, 1909.
2. London J. Martin Iden. (Ingliz tilidan tarjima). - Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1987.
3. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. - Chicago: University of Chicago Press, 1980.
4. Kövecses Z. Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling. - Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

5. Kunin A. V. Kurs frazeologii sovremennogo angliyskogo yazyka. - Moskva: Vysshaya shkola, 1996.
6. Ismatullayev S. Frazeologiya va kognitiv tilshunoslik masalalari. - Toshkent: Fan, 2015.
7. Rahmatullayev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Frazeologiya. - Toshkent: Universitet, 2006.